

Махмуд ТОИР, Ўзбекистон халқ шоири

НАВОЙ

Кимнингдир ҳурмати сўз аввалида,
Кимнингдир иззати туз аввалида.
Магар яратган гар дилларга солас,
Хеч кимса ҳурматни тилаб оломас.
Маърифат бοғига кимки гул экмини,
Кўнитлар кўзига асли нур экмини.
Ҳурмат самосида бοқий турганилар
Ҳар иш аввалида элни кўрганлар.
Эл ахтармас мен ўзимни топмасам,
Эл эшитмас мен сўзимни топмасам.
Элнинг кўзидаги нурдир Навой,
Элнинг дилидаги дурдир Навой.

Зикрилла НЕБЬМАТ

МУХАММАС

Согиниб чекдим фифон, у нозли оху келмади,
Мажнунин сід алайлан Лайни парири келмади,
Бўлди-юн кўнглум зимишон, зарра ёду келмади,
Кечка келумдур дебон ул сарви гулру келмади,
Кўзларимга кеча тоңг откунча уйку келмади.

Гул жамолин кўрдим-у кетди кўлимдин ихтиёри,
Андалибек ох чекиб қолдим кўйила зор-зор,
Кузи япроқдек мени тупрок ила тенг этди ёр,
Лаҳза-лаҳза чиқдим-у, чектим ўйлада интизор,
Келди жон оғизимга-ю, ул шўхи балху келмади.

Ташнадурман, топсан эрди василини нўши ҳёт,
Лек тараҳхум айламас ул менга мисли етти ёт,
Кўзларим ҳижрон куйин туни шарисайдек этди ёд,
Оразисек ойдин эрканди гар этти эхтиёт,
Рўзғоримдек ҳам ўлганди қоронгу келмади.

Во дарига, ўтдиму шиддат ила фасли баҳор?
Интизор айлаб кўзимга қилди кенг дунёни тор,
Ийларига термулиб, оҳлар чекиб шому наҳор,

Олим ЭШОНОВ

ФАХР

Ҳаёл кўзгусида хира тасвирлар,
Жонланар... бўқаман чиқармай нафас.
Туронорт бағрида турфа тақдирлар,
Турфа ранг туллару, турфа хору-ҳас.

Жонфидо фарзандлар бўлмагай унот —
Улар юрт фаҳрилар, улусга ҳавас.
Замондош! Кел тезор, жон қуловиг тут,
Мозийнинг бағридан келаётри сас.

Қирларинг кўксиди унган қизғалдок,
Элу юрг багрингин заҳми белодек.
Ҳаётот мулкни кездим сарсари,
Конталана кечибдур замонлар бари.

Бир нафас эрк бердим ҳаёл отига,
Мозий қатларига олиб қочди у.
Ёккүр ажодларим салтанатида
Булоғи ҳақиқатни тақор оғди у.

Азалдан бу замин эркка чанқоқдир,
Мехрига чанқоқдир, чанқоқ илма.

Гоҳида бирлашган, гоҳи тарқоқдир,
Интилиш хос эрур ўзбек элизимга.

Эртаклар тўқириди колланда оқин,
Умидвор кутарди Кенж Ботирни.
Гўлаклар онигига солиб нурли из,
Калбидан ўйқотиб чўнг ҳавотирни.

Беиз кетмагайдир ҳеч қачон тилак,
Бесамар қолмагай элизинг дуоси.
Бугу ҳақиқатта эврлид эртак,
Тотли мева берди ҳаљ мулдаоси.

Ҳайрат баромгини тишлайди олам,
Лол қолиб ўзбекинин манту шонига.
Довондлар ёшимоқда қаронларим ҳам,
Шукрана қылганча ҳур замонига.

Гоҳо набирамни багримга босиб,
Унга айттандайн гүб бир сирни.
Йўк, йўк, ўтиргайман ёртаклар тўқиб,
Унга кўрсатаман Кенж Ботирни.

Биринчи мактабни багримга босиб,
Кимнинг кўзига қилиб ўтириб турни.
Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи мактабни багримга босиб,
Мозийнинг кўзига қилиб ўтириб турни.

Хар биринчи м

Алишер Навоий ижодиётида соз ва овоз, кўшик ва наво, созанда, хонанда, навосоз, нагмасоз, мутрибу муғанинйилар мавзуси саломоки ўрин эгаллайди. Улуг шоир хакиқий санъатсевар ва санъат ахлининг чинакам мураббийи бўлган. Навоий ўз даврининг буюк санъаткорларига ҳомийлик килган, истеъододи ёшларни тарбиясига олиб, уларнинг ижод билан шугулинишлар учун етариши шарт-шароит яратиб берган. У ўз замонасининг тўргузбардад мусикашуноси — Мавлоно Алишо, Мир Муртоз, Хўжа Абдулло Марварид ва Камолиддин Бинойга мусиканинг назарий ва амалий асосларига бағишиланган тўртта мусикалир рисола ёздиради. Лекин ушбу рисолалардан қониқиш ҳосил қиммаган ҳолда,

Навоий гулшона

Шоирнинг тогаси Муҳаммад Али Гарифий ва жиёни Хайдарбек тузуккина созанда, ҳофиз ва бир қатор мусикий рисолалар ижод кираган бастакор бўлишгани манбалардаги кўрсатиб ўтилган. Ана шундай маърифий-муҳитда вояя етган шоирнинг мурғак қалбидан мусиқа болаларга туширилиб, ҳофизлар томонидан кўйлаб келинишоқда.

Шарқ адабиёти анъансига кўра, чинакам шоир соҳиби шаҳарни кўйланганинг кўрамиз. Бундан ташқари, мусикий илмини эгаллаш, кўй басташи ҳам шарт саналган. Ушбу сифатлар Навоийда тўла мушассамиги тифайли у мусиқа билан жиддий шугулинишган.

Шоир илк устози — хонанда, бас-

бирга ўта оҳангдор ва мусикийлик хусусиятларига ҳам эгадир. Шоир газалларини мутолаа қилар экансиз, унда мисралар халқ кўшиклири ёки маҳом шўъбалари оҳангдини айтиб тургандай таассурот ўйғотади. Шоир бисиши шоирнинг кўпгина газаллари бўлганинг кўнда "Шашмақом" йўлидаги ашуларга туширилиб, ҳофизлар томонидан кўйлаб келинишоқда.

Академик Юнус Ражабий томонидан китобин "Ўзбек халқ мусикиси" (Бухоро макомлари) V жилдини вараклаганингизда "Шашмақом"дан жами 32 шўъба Навоий газаллари билан кўйланганинг кўрамиз. Бундан ташқари, «Каро кўзим», «Муноҳот», «Чўли Ирок», «Гулзорим», «Сарпарда», «Кошки», «Бухоро тўлқини», шунингдек «Эй, сабо», «Кўрмадим» каби маком йўлидаги бастикорлик ижодига мансуб ашулалар ҳам ушбу газаллари билан айтилмоқда. Айни пайтда Навоий газаллари ҳар бир иктидорли ҳофизларинг икро дастурдан чукур ўрин шугулинишган.

Навоий газаллари факат бутун кўйга солиб кўйланадиган йўк, балки уларга шоир яшаган замонда ҳали сиёҳи куримасданоқ истеъододли бастикорларини таъкидлаб ўтиди. Шоирнинг бастикорлик ижоди ҳақида атоқли олим Абдурауф Фитрат ўзининг "Ўзбек класик мусикиси ва унинг тарихи" рисоласида "Кари Наво" ёки "Кари Навоий" ва "Исафоҳоний" кўйлари Навоий томонидан бастиланганинг айтиди. Навоийнинг ногора учун 7 кўринишида усул зарбларини яратганинг ҳам манбаларда қайд этилган.

Шоир газалларида унинг танбур, уд, сингари созларда кўйлар ижро этиб, урни келгандаги кўшик айттанига ҳам гувоҳ бўламиш.

Базмда ҳар митрибу достон саро, Чекса тараннум била дилкаш наво...
Ё бу наво зимнида асрар маҳол, Чекса Навоий сўзидин бир газал...

Базмда улаҳза адолони кўр, Кўйи ҳаробот аро гавони кўр.

Кейнинг пайтада иктидорли ёшлар мумтоз шоирлар шеълри билан айтиладиган ашулаларга ўзинг хос миллий руҳ ва замонавий сайкал бериб, маҳорат билан ижро этишига ҳаракат қўймодарлар. Чунончи, Навоий газаллари билан айтиладиган «Эй, сабо» (Дони Зикориев мусикиси), «Муғулчан Дуго» (Дуго макомидан) ашулалари севимили хонандалар Салоҳиддин Азизбоеев ва Севара Назархон ижорасида эстрада йўлида жарангломоқда. Шунингдек, «Муноҳот» ва «Соқиномаи Савти Наво» сингари шоир шеъллари билан айтиладиган ашулалар мусикисига фоят гўзал ҳаракатларга бой ракслар саҳнадилориган. Бир сўз билан айтиганда, Навоий шеъриятiga буғни кунда ўзбек мусиқа санъатининг барча жанрларда барабар янгракомда. Модомики, шоир газалларидан эстрада йўлидаги ашулалarda фойдаланилаётган экан, ёш эстрада хонандалари Навоий шеъриятiga жуда ноҳиятъблар ва эҳтиёткорлик билан ёндашишларини маслаҳат берган бўлуп эдик. Зоро, ҳазрат Навоий газаллари оҳангда сакталик, чалкашити ва номумкамлар гармоник тузилмалари кўттармайди.

Буюк мутафаккир Алишер Навоий ўзбек адабиётининг юксалишига қанчалик бекиёс хисса кўшган бўлса, мусиқа санъатимиз ранвики йўлида ҳам шунчалик фидойилик кўрсатган. Шоир газаллари нафақат ҳалқ кўшиклари ёки маҳомлар умрбокийлиги учун хизмат қиласди, айни чоғда бастикорларимиз учун ноёб ижод ва илҳом манбаи бўлиб қолажаги ҳам шубҳасизdir.

Файзула Тўраев,
Ўзбекистон Бастикорлар
юшмаси аъзоси

Хуш улки, базмда айлар тепарда аргуштак,
Шоҳ анда танбура чалиб, Навоий деса кўшук —
сингари мисралар юкоридаги фикри-
мизга далиллар.

Навоий соз чалиш, кўшик кўйлаш ва
бастикорлик ижоди билан шугулиниш
барборида ҳалқ кўйлари, хусусан, маҳом
муғанинйилар ижоди билан ҳам таниши бўлган.
У ўз газаллари, шеърий мисраларидан эстрада
шавдва мавжуд ўн икки маком кимномарини эслатиб, маҳомлар тизими-
га ҳам муносабат билдири.

Навоий, бенаволик бирла доим
май чиар бир кун,
"Наво" нақшини даврон мутриби
базмидаги чолгай деб.
Ёки:

Қадди ҳажрида тортсанг нола,
"Рост" оҳани, эй Навоий, туз.
Шунингдек:

Эй муганий, тут "Ирок",
оҳанини кўргуз "Ҳижоз"
Ким Навоий хотира бўлмини.

Хурсондин малул.
қаби мисраларида мумтоз маҳомлар но-
мини тилга олиш билан бирга, бир неча
майно билдирувич байтлар битади.

Навоий газаллари чукур фалсафий
мазмuni ва юксак бадиияти билан

Бирлашма тизимида "Яго-
насан, муқаддас Ватан!"
қўрик-танловининг реструбу-
лика боскиси кокари сави-
ядя ўтказилди. "Баркамол
авлод-2011" спорт мусоба-
каларда концертлар ташкил этилди. "Нихол" мукофотининг
саралаш боқчиликларида ўн мингдан зиёд ёшлар катнашди.

Бирлашма тизимида "Яго-
насан, муқаддас Ватан!"
қўрик-танловининг реструбу-
лика боскиси кокари сави-
ядя ўтказилди. "Баркамол
авлод-2011" спорт мусоба-
каларда концертлар ташкил этилди. "Нихол" мукофотининг
саралаш боқчиликларида ўн мингдан зиёд ёшлар катнашди.

Истеъододи ёшларнинг янги кўшик яратишига доир им-

кончини кенгайтириш, уларга амалий ёрдам кўрсатиш мак-

садида истиқоллигин 20 йиллиги арафасида "Туркистон" са-

райда жамғарманинг замонавий аппаратуралар билан жи-

ҳозланган овоз ёзиш студияси ишга туширилди. Бу студия-
да биринчилардан бўлиб "Томоша" болалар мусиқи-театр
студияси "Президент арчаси" таддирига тайёрланган дас-
турни ўздири.

Амала оширилаётган ишлар билан бир қаторда, ўз ечи-

мини кутаётган талай камчилик ва муммалор ҳам мавжуд.

Эстрада хонандалари ҳушиклидаги матнлар саёзлиги

да колаёттани, репертуар

устуда ишламаслик, миллий-майнавий қадриятла-

римизни чукур билаласлик

каби жиддий муммалор шулар жумласидан.

Бирлашманинг 2012 йил

учун кўзда тутилаётган иш

чора-таддирилар белгиланди.

"Ўзбекнаво" бирлашман бош директори Азамат Хайдаров,

"Камолот" ёшлар ижитимиёти ҳаракати раҳбари Баходир

Фаниев ёш эстрада хонандалари ижодини қўйлаб-куватлашга

доир таддирилар, бу борадаги самарали ҳамкорлик ҳақида

сўзларида.

Композиторлар Анир Назаров, Дијором Омонуллаев,

Ўзбекистон ҳалқ артисти Гуломжон Еқубор лицензия-

лардан келадиган маблабларни яхши қўшиклар яратиш учун

буюртмалар беришига йўнаптириши, эстрада хонандаларининг

музиклини илими ва маънавий савишини кўтариши, ҳушиклидаги

сифати билан боғлиқ муммалорга эътибор қардидан.

Истиконияни кенгайтириш, уларга амалий ёрдам кўрсатиш мак-

садида истиқоллигин 20 йиллиги арафасида "Туркистон" са-

райда жамғарманинг замонавий аппаратуралар билан жи-

ҳозланган овоз ёзиш студияси ишга туширилди. Бу студия-

да биринчилардан бўлиб "Томоша" болалар мусиқи-театр

студияси "Президент арчаси" таддирига тайёрланган дас-

турни ўздири.

Истиконияни кенгайтириш, уларга амалий ёрдам кўрсатиш мак-

садида истиқоллигин 20 йиллиги арафасида "Туркистон" са-

райда жамғарманинг замонавий аппаратуралар билан жи-

ҳозланган овоз ёзиш студияси ишга туширилди. Бу студия-

да биринчилардан бўлиб "Томоша" болалар мусиқи-театр

студияси "Президент арчаси" таддирига тайёрланган дас-

турни ўздири.

Истиконияни кенгайтириш, уларга амалий ёрдам кўрсатиш мак-

садида истиқоллигин 20 йиллиги арафасида "Туркистон" са-

райда жамғарманинг замонавий аппаратуралар билан жи-

ҳозланган овоз ёзиш студияси ишга туширилди. Бу студия-

да биринчилардан бўлиб "Томоша" болалар мусиқи-театр

студияси "Президент арчаси" таддирига тайёрланган дас-

турни ўздири.

Истиконияни кенгайтириш, уларга амалий ёрдам кўрсатиш мак-

садида истиқоллигин 20 йиллиги арафасида "Туркистон" са-

райда жамғарманинг замонавий аппаратуралар билан жи-

ҳозланган овоз ёзиш студияси ишга туширилди. Бу студия-

да биринчилардан бўлиб "Томоша" болалар мусиқи-театр

студияси "Президент арчаси" таддирига тайёрланган дас-

турни ўздири.

Истиконияни кенгайтириш, уларга амалий ёрдам кўрсатиш мак-

садида истиқоллигин 20 йиллиги арафасида "Туркистон" са-

райда жамғарманинг замонавий аппаратуралар билан жи-

ҳозланган овоз ёзиш студияси ишга туширилди. Бу студия-

да биринчилардан бўлиб "Томоша" болалар мусиқи-театр

студияси "Президент арчаси" таддирига тайёрланган дас-

турни ўздири.

Истиконияни кенгайтириш, уларга амалий ёрдам кўрсатиш мак-

садида истиқоллигин 20 йиллиги арафасида "Туркистон" са-

райда жамғарманинг замонавий аппаратуралар билан жи-

ҳозланган овоз ёзиш студияси ишга туширилди. Бу студия-

